

Izvorni naučni rad
UDK 821.163.4.09-93

Sofija KALEZIĆ (Podgorica)

Fakultet za crnogorski jezik i književnost – Cetinje
pgstudio@t-com.me

STVARALAŠTVO ZA ĐECU I MLADE DUŠANA ĐURIŠIĆA

U radu *Stvaralaštvo za decu i mlade Dušana Đurišića* autorka Sofija Kalezić čitalačkoj publici približava stvaralaštvo jednog od najvažnijih rodonačelnika crnogorske literature namijenjene najmlađima. Dušan Đurišić (Gradinje, Dmitrovgrad, 1932) nižu gimnaziju završio je u Danilovgradu, višu u Titogradu, a studije jugoslovenske književnosti u Skoplju. Radio je kao profesor u Derventi i Titogradu, bio je urednik u listu *Titogradska tribina*, direktor Narodne biblioteke „Radosav Ljumović“, direktor izdavačke kuće „Trag“, rukovodilac Odsjeka za kulturu u Sekretarijatu za obrazovanje, kulturu i nauku Crne Gore, glavni i odgovorni urednik književnog lista za decu i mlade *Osmijeh*. Bio je predsjednik Udruženja crnogorskih pisaca za djecu i mlade i Udruženja književnih prevodilaca Crne Gore. Živi u Ćurincu kod Danilovgrada i u Podgorici.

Još od prve njegove poetske zbirke *Veliki kapetan*, Đurišić je pokazao pjesnički razvoj od tradicionalnih i romantičarskih slika do modernih tonova i humorističke note. Iz sveukupnog književnog rada ovog stvaraoca, isijava toplina prema čovjeku i iskrena ljubav prema mališanima, kojima se on obraća sa širokim spektrom tema i motiva – o njima samima, o svijetu, životu, prirodi, domovini, dobrom, lijepom i vaspitnom.

Ključne riječi: *literatura, deca, mladi, stvaralaštvo, teme, motivi, poruke*

U genezi i popularizaciji novije crnogorske književnosti za decu i mlade Dušan Đurišić zauzima istaknuto mjesto kao jedan od njenih začetnika. Njegovo aktivno prisustvo na literarnoj sceni u rasponu od preko šezdeset godina, upotpunjeno je priložima u oblasti poezije, proze, aforistike, haiku poezije, prevoda, prepjeva, zbornika, antologija i uredničkog rada.

Objavio je poetske zbirke *Veliki kapetan* (1964), *Zelena Zeta* (1970), *Vrti se vrtuljak* (1971), *Bez pardona* (1972), *Baroni di Makaroni i knez de Majonez* (1974), *Radoznala staza* (1982), *Morska lula* (1983), *Morska ogrlica* (1987), *Sunčana kiša* (1987), *Igre* (1988), *Vjetrova kuća* (1993), *Čiribu-Čiriba* (1996), *Svijete, zdravo* (1997, 2000), *Pojas šaroliki* (1998), *Laku noć, maleni* (1998), *Sjena i sjaj* (1999), *Kad porastem* (2000), *Moja cvjetna gradina* (2000), *Polako pa brže* (2003), *Stari album i druge pjesme* (2003), *Sve rijeke neka spaja* (2003), *Zelena mačka* (2004), *Od septembra do septembra* (2005), *Gdje živi more* (2007), *Il' je bilo il' će biti* (2008), *Crtam kišu* (2009), zbirka priča za decu *Zlatna Anja i patuljci* (2000), roman *Duga iz djetinjstva* (2010), *Svečujuća školjka i druge bajke i basne* (2011), *Kreni, mašto, kreni* (2012), *Povedimo kolo* (2013) i ostala ostvarenja.

Đurišić je najproduktivniji crnogorski antologičar poezije za decu i mlade. Objavio je izbore i antologije stvaralaštva za decu i mlade, među kojima su najzapaženije – *San u pidžami* (antologija uspavanki, 1986), *Sunce na jugu* (jermenska poezija za decu, 1988), *U istoj kući* (antologija poljske poezije za decu, 1990), *Kolo prijatelja* (izbor svjetske poezije za decu, 1990), *Mongolska poezija za djecu* (1990), *Šta pjeva vjetar* (izbor iz njemačke poezije za decu, 1990), *Uvijek ljepota* (antologija kratkih priča crnogorskih pisaca za decu, 1993), *Vjetriću, raspiri sunce* (izbor i prepjev Dušana Đurišića iz engleske poezije za decu i mlade, 2007), *Mala svjetlost sa krilima* (iz američke poezije za decu, izbor i prepjev D. Đ., 2007), *Put ka kući*, iz bugarske poezije za decu, izbor i prepjev D. Đ., 2007), *Prostrani vidici* (antologija priča za decu crnogorskih pisaca, 2012) i ostale.

Pokretač je literarnih manifestacija za decu – *Susreti pod Starom maslinom* (1987), festivala *Kraj zelene Zete* (1993), književnih susreta *Podgorici s osmijehom* (1995) i festivala *Dani osmeha i radosti* u Dimitrovgradu (2000). Za decu je objavio oko 30 knjiga, a za odrasle desetak knjiga poezije, haiku pjesama, epigrama i aforizama. Na stranim jezicima objavio je 15 knjiga, a njegova antologija priča za decu crnogorskih pisaca *Uvijek ljepota* prevedena je na engleski i ruski jezik.

Publikovao je 26 zbornika i osam antologija, a sa slovenskih i drugih jezika je preveo 35 knjiga. O Đurišićevim knjigama od 1964. godine pisalo je preko 80 književnih kritičara iz Crne Gore, Srbije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Izborom kritičkih tekstova o njegovom stvaralaštvu nastala je knjiga

Poetika djetinjstva – književna kritika o djelu Dušana Đurišića (priredio Milutin Đuričković, Kulturno-informativni centar „Bijeli Pavle“, Danilovgrad, 2007). Đurišićeve pjesme i priče zastupljene su u lektiri i brojnim udžbenicima i antologijama.

Đurišić je objavio cijelu biblioteku prevoda i prepjeva sa makedonskog jezika: Petko Domazetovski Vinogorski: *Smireno nebo* (izbor pjesama za decu, Bagdala, Kruševac, 1969), Vidoe Podgorec: *Livada snova* (izbor priča za decu, Pionirski kulturni centar, Titograd, 1972), Stojan Tarapuz: *Nasmijane kapljice* (izbor pjesama za decu, Zmajevе dečje igre, Novi Sad, 1972), Vidoe Podgorec: *Priče o cvrčku Cigu-Ligu* (izbor prevedenih priča za decu, Grafos, Beograd, 1974), *Pjesme i priče iz makedonske književnosti za djecu* (školska lektira za treći razred osnovne škole, Republički zavod za unapređivanje školstva, Titograd, 1979), Svetlana Kamdžijaš: *Koraci u letu* (pjesme za odrasle, prepjevi sa Sanjom Đurišić, književno društvo „Razvigor“, Požega, 1981), Jovan Strezovski: *Šareno ogledalo* (izbor pjesama za decu, prepjevi sa Sanjom Đurišić, NB „Radosav Ljumović“, Titograd, 1982), Vidoe Podgorec: *Pisac u školi* (izbor pjesama i priča za decu, Prosveta, Beograd / „August Cesarec“, Zagreb, 1986), Gligor Popovski: *Najtamnija noć* (pripovijesti za decu, Književna zajednica „Trag“, Titograd, 1988), Tiho Najdovski: *Kako se raste* (izbor priča za decu, KZ „Trag“, Titograd, 1989), Stojan Tarapuz: *Zlatna ruka* (izbor pjesama za decu, Novi glas, Banjaluka, 1990), kao i izbor priča na slovenačkom jeziku: *Mamini leptiri* (*Mamina metulja*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1986).

Za književnost i književno prevodilaštvo Đurišić je dobio dvadesetak domaćih i međunarodnih nagrada i priznanja, od kojih se mogu izdvojiti druga nagrada Festivala „Kurirček“ u Mariboru na jugoslovenskom anonimnom konkursu za najbolju pjesmu sa temom Narodnooslobodilačkog rata i revolucije (pjesma *Maleni spomenik*, 1965), kao i prva nagrada spomenutog festivala za pjesmu *Srna* (1970) i *Ista staza* (1982); Nagrada „Oslobođenja Titograda“ za najbolje ostvarenje u oblasti književnosti za zbirku pjesama *Zelena Zeta* (1970); Nagrada „Deveti decembar“ za rezultate u oblasti književnosti za decu za zbirku pjesama *Bez pardona* (Danilovgrad, 1972); Nagrada savjeta „Zmajevih dečjih igara“ u Novom Sadu za izuzetan doprinos širenju i popularisanju književnosti za decu (1974); Prva jugoslovenska nagrada „Susreta pod Starom maslinom“ u Baru za književno prevodilaštvo za decu (1990); Nagrada za najbolju knjigu za decu u 1993. godini člana Udruženja crnogorskih pisaca za decu i mlade za zbirku pjesama *Vjetrova kuća* (Kolašin, 1994), Prva književna nagrada „Sokolić“ za inovacije i doprinos razvoju crnogorske literature za mlade (Podgorica, 1996) i ostale.

Dušan Đurišić je svoje prve radove publikovao kao sedamnaestogodišnjak, za vrijeme studija jugoslovenske književnosti u Skoplju. U *Omladinskoj riječi* (1–10. avgust 1953) objavljena je njegova pjesma, koju navodimo kao ilustraciju kako je pisao kao sedamnaestogodišnjak:

„Sunce palo davno. Sumrak se prikrada / a na vjetru šume tankovrhe breze, /
U selu, kraj porte, stoji cura mlada, / i svadbene dare nesuđenom veze.//
Veze vez i pjeva pjesmu punu sjete, / o Sibinu momku, želji srca mlada, /
Veze vez djevojka, a misli joj lete / za gorama plavim gdje sunce zapada. //
Jednog kobnog dana, još u zoru ranu, / pošao je junak s četom put Pirina. /
A kad sedmog puta iza brda svanu, / družina se vrati bez njenog Sibina. //
U najljućem boju, u pustoj planini, / ranjen Sibir osta, bez snage i moći. /
Vezen jagluk posla, dar od nje jedini, / da mu se ne nada jer živ neće doći. //
No, večeri svake ona ga još čeka / na portu išeta sa vezom u ruci. /
Još se nada mlada momku iz daleka, / iz planine puste gdje caruju vuci. //
I čežnju izveza u zumbulu plavom, / i srce bi svoje utkala u platnu: /
Na jastuku, Sibir gdje dodirne glavom, / djevojka bi vezla pustu žicu zlatnu. //
I dok selom tako sumrak se prikrada, / a na vjetru šume tankovrhe breze, /
Djevojka na porti Sibinu se nada. / Čeka, pjeva sjetno i darove veze“.¹

Ovaj stvaralac je svoje pjesništvo počeo pjesmama o snovima – uvodni ciklus njegove prve poetske zbirke *Veliki kapetan (U svijetu snova)*, samim naslovom i sadržajem deci obećava ulazak u nesputane predjele imaginacije. Uglavnom, nema osnovnoškolske čitanke nižih razreda u kojima Đurišićeve pjesme nijesu zavrijedile svoje mjesto i punu pažnju. Očigledan dokaz metodološki postepenog i pažljivo građenog razvojnog puta ovog stvaraoca predstavlja njegova čitalačka publika. Malo ima najmlađih, naročito sa crnogorskih prostora, da ne znaju barem jednu Đurišićevu pjesmu, što ne treba da čudi imajući u vidu melodičnu pitkost i lakoću kojom njegova poezija ulazi u sluh, što je potvrda prihvaćenosti jednog pjesnika.

„Zbirkom pesama *Veliki kapetan* Dušan Đurišić je započeo novu etapu u razvoju poezije za djecu u Crnoj Gori“, o počecima književnog razvoja ovog autora piše Slavoljub Obradović. „Već u prvoj knjizi uobličio je poetiku savremenog pristupa temama i motivima u poeziji za decu, što je navelo mnoge kritičare i teoretičare književnosti da iznesu mišljenje da se savremena poezija za decu u Crnoj Gori počinje razvijati od Dušana Đurišića i da je on rodonačelnik

¹ Pjesma Dušana Đurišića citirana je prema knjizi Slavoljuba Obradovića: *Tri portreta (Dušan Kostić, Milenko Ratković, Dušan Đurišić)*, književna zajednica „Veljko Vidaković“, Niš, 2008, str. 244–245.

savremene crnogorske poezije za decu“.² Obradović zapaža da Đurišić već od svog prvog ostvarenja širi lepezu pjesničkih motiva, izbjegavajući utilitarno sužavanje i jednostranost, nastojeći da ostvari unutrašnju polifoniju značenja i emocionalnih treperenja. U prvoj Đurišićevoj zbirci pjesama tretirane su teme kojih do tada nije bilo u crnogorskoj književnosti za mlade, od ludičkih motiva, igre, prirode, nonsensa i zavičaja do motiva naglašene bajkovitosti i imaginativnosti.

Pjesme za decu Dušana Đurišića predstavljaju nježnu poeziju lirski opisanih pejzaža i životnog optimizma punog bajkovitosti. Većina njegovih pjesama se odlikuje naglašenom ritmikom i rimovnom lakoćom, u kojoj pjesnik ne zapada u opasnost da gradi rimu radi rime, već njegovo stihotvorstvo uvijek sadrži neko inventivno rješenje, koje čitaoca iznenadi neočekivanošću i ljupkošću.

Konkretizaciju ovog zapažanja predstavlja pjesma *Ljubičice u vazi*, iz zbirke *Zelena Zeta* (1970), u kojoj je teško uočiti granicu između dječije poezije i poezije za odrasle. Pjesma sadrži neskriven podtekst koji asocijativno „izaziva“ starijeg čitaoca poput Cesarićeve *Vočke poslije kiše*, a sa druge strane nailazimo na pažljivo sintetizovana čula, primarna za psihu deteta – čulo mirisa i opažaja: „Sa stola, iz vaze, ko bi / povratio ih životu? / Prosuše miris po sobi – / posljednju svoju dobrotu“.³ Pjesma je ljupka minijatura, pejzažna lirika data je sa blagom refleksivnom notom i dozom meditativnosti.

U važan tematskomotivski krug Đurišićevih inspirativnih preokupacija mogu se svrstati pjesme o proljeću, o suncu, vjetru, kiši, smjenama godišnjih doba i životnih radosti prirode. Glavni junaci njegovih pjesama su godišnja doba, smjene u prirodi; njegovu poeziju plave pulsirajući ritmovi života, dok je elementarni seoski ambijent opjevan u panteističkom zanosu. On je pjesnik svjetlosti i poleta; njegova poezija je puna zvukova, slike su životvorne, pa se mogu lako doživjeti. Epilog je u skladu sa osnovnom intonacijom pjesme, te pruža iskričavost vrhunca. Njegova pjesma *Ljeto na Zeti* zastupljena je u nastavnom programu za osnovno obrazovanje u Crnoj Gori:

„Cvetaju lipe, stiglo je ljeto, / evo me k tebi, zelena Zeto! /
Tiha si, ljupka, nježnosti puna. / Ptice ti klikću iz svakog žbuna. /
Mazi te vjetar, a sunca bljesak / leđa ti zlati, i tvoj pijesak. /
Uz vodu bistru, u hladu vrba, / djeca nestašna i golotrba /
Odmaraju se. A onda skokom / sva zaplivaju u duboko. /

² Slavoljub Obradović: *Tri portreta* (Dušan Kostić, Milenko Ratković, Dušan Đurišić), književna zajednica „Veljko Vidaković“, Niš, 2008, str. 154.

³ Dušan Đurišić: *Ljubičice u vazi*, iz zbirke poezije za decu istoimenog autora: *Zelena Zeta*, Pionirski kulturni centar, Titograd, 1970, str. 12.

Ti ćutiš, strepiš, ko brižna mati: / da li će svako da se povрати? /
Prolaze dani i toplo ljeto / ko vode tvoje, zelena Zeto“.⁴

U zbirkama poezije iz prve stvaralačke faze publikovanim od 1971. do 1988. godine (*Vrti se vrtuljak, Bez pardona, Baroni di Makaroni i knez de Majonez, Radoznala staza, Morska lula, Morska ogrlica, Sunčana kiša i Igre*), Đurišić na inventivan način čitaocima približava srodnosti između realnog i maštovitog. Otkrivajući subjektivnost najmlađih, on slijedi personalni odnos prema poeziji za decu kroz jezik koji je slikovit, poletan, lako uglobljen u stihovane forme, prožet brzim i upečatljivim ritmom.

Zanimljiv izbor proznih i poetskih tekstova za decu pod nazivom *Zavičajna duga* izdao je Savjet saveza pionira u Titogradu, 1986. godine. Ovim izborom obuhvaćena su ostvarenja pet crnogorskih pisaca – Čeda Vukovića, Dušana Đurišića, Dragana Radulovića, Milenka Ratkovića i Ivana Cekovića. Jedini igrokaz u ovoj knjizi – *Razgovor u četiri oka* napisao je Čedo Vuković. Knjiga je izdata u čvrstom povezu i opremljena opširnim biografijama i fotografijama ovih pisaca. Dušan Đurišić, koji je priređivač ovog izbora, nazive poglavlja je formulisao u skladu sa reprezentativnim pjesmama ili stihovima navedenih autora (Č. Vuković – *Vrijeme, moj zavičaj*, D. Đurišić – *Rijeka djetinjstva*, D. Radulović – *Pjesma brani pticu*, M. Ratković – *Davni dani*, I. Ceković – *Moja kuća, moja ledina, moja domovina*).

Đurišićeva zbirka *Moja cvjetna gradina* (Narodna biblioteka, Dmitrovgrad, 2000) sadrži dva poetska ciklusa – *Davne slike* i *Svijetlo iz zavičaja*. Druga dva dijela – *Dva nezaborava* i *Spomeni* su šecanja pjesnika na zavičaj, porodicu i dane školovanja, a u dodatku (*Spomeni*) je izbor fotografija na kojima pisac, njegovi roditelji, prijatelji, fotografije sa književnih susreta u Dmitrovgradu i slično. U ovom ostvarenju, kao i u brojnim drugim, objavljene su pjesme iz prethodno publikovanih Đurišićevih knjiga, ali i nove.

U pogovoru Đurišićevoj zbirci poezije pod nazivom *Gdje živi more* (Dječji savez, Podgorica, 2007), Jovo Knežević je istakao: „Nekoliko konstanti njegove poetike prepoznatljive su i lako ih je uočiti: 1) bezrezervna naklonjenost svijetu djetinjstva i plemenitosti koja djetinjstvo krase, što čini da se i odrasli čitalac lako zapaža u njegovim malim pjesničkim junacima; 2) igrivost i poigravanje ritmom i riječima koji često dosežu do vedre onomatopעיčnosti i hrabro istrajavanje na leksičkoj inovativnosti; 3) doziranje humora u pravoj mjeri koja omogućava plemenitu ravnotežu između igre, nedidaktike i šale; 4) motivska rijeka koja se prepoznaje“.⁵

⁴ Dušan Đurišić: *Ljeto na Zeti*, iz poetskog izbora *Deset iz crnogorskog* (priredio Žarko L. Đurović), knjiga prva, Udruženje crnogorskih pisaca za djecu i mlade, Podgorica, 2009, str. 25.

⁵ Jovo Knežević: *Pjesnik na svojoj stazi*, pogovor zbirci poezije Dušana Đurišića: *Gdje živi more*, Dječji savez, Podgorica, 2007, str. 103.

Knjiga *Il' je bilo il' će biti* (Specijal, Podgorica, 2008) mješovite je strukture – u prvoj polovini dominira poezija, u drugoj forma kratke priče i bajke. Ovim ostvarenjem Đurišić nastavlja svoju prepoznatljivu poetiku u kojoj dominiraju elementi humora, igre i mašte. Kao vrstan poznavalac psihologije savremenog deteta, on obuhvata široke teme interesovanja i preokupacija mladih modernog doba. Kada je riječ o modernizaciji izraza, nije teško primijetiti da on posebnu pažnju poklanja nonsensu i kalamburu, na taj način stvarajući neobične došetke, paradoksalne i alogične spojeve. Đurišić je u isto vrijeme nov i tradicionalan, razigran i zamišljen, didaktičan i bezbrižan. Osnovni motivi koji boje ove pjesme i priče su odrastanje kao suština sazrijevanja, igra kao saznajna osnova i porodica kao ušuškano gnijezdo.

U zbirci poezije *Stari album i druge pjesme* (DUKS, Podgorica, 2003), pjesnik se putem dograđivanja i širenja inspirativnih krugova okrenuo prepoznatljivim motivima, među kojima se posebno ističu cjeline u kojima se opisuje priroda, njena ljepota i neukrotivost, vječna moć trajanja i obnavljanja. Igra slikama i riječima, ispitivanje mogućnosti jezika, veselost priče i ljekovitost humora osobine su kako ove zbirke, tako i pjesnikovog stvaralačkog postupka.

Dramski pisac Veljko Radović je u predgovoru ovoj knjizi pod nazivom *Iskustvo prvobitnosti i bezazlenosti* istakao da je „autorovo panoramiranje – da se poslužim filmskim rječnikom – po fotografijama predaka iz starog albuma nježna srodnička evokacija i psihogram o krvno bliskim ljudima koji su odavno preseljeni u uspomene – sada, u ovom djelu, i u opširno carstvo poezije. To su refleksni lirski, duševno upečatljivi medaljoni o dragim ljudima čiji je fizički oblik trajno fiksiran i zaustavljen na fotografijama koje ispisuje autor ove nostalgije knjige. Tako ovo ostvarenje prerasta u plemenitu fotografsku panoramu kojom se, rečeno prustovski, traga za *izgubljenim vremenom*“.⁶ Ova zbirka se sastoji iz četiri poetska kruga – *Stari album*, *Ja u sjutra hitam*, *Obrni-okreni* i *Nek se sanja*.

Poetska zbirka *Kreni, mašto, kreni* (biblioteka za decu Sokolić, Udruženje crnogorskih pisaca za djecu i mlade, 2012) predstavlja pomak i osvježenje u njegovom lirskom stvaralaštvu za decu, budući da donosi čitav niz inovacija, eksperimenata i leksičkih igara, koje po mnogo čemu odgovaraju mališanima nižeg uzrasta. Đurišićeve pjesme nastavljaju da žive sopstveni umjetnički vijek u pamćenju i dušama čitalaca, prateći ih od djetinjstva do zrelih faza života. U njegovoj poeziji upadljivo je precizno ulaženje u psihologiju deteta i suptilno razvijanje njihovog literarnog interesovanja. Pjesničke slike su svježije, čime se njihov doživljaj ostvaruje spontano i neposredno, poređenja su inventivna, pronađena maštovito i originalno.

⁶ Veljko Radović: *Iskustvo prvobitnosti i bezazlenosti*, pogovor zbirci poezije Dušana Đurišića: *Stari album i druge pjesme*, DUKS, Podgorica, 2003, str. 87–88.

Romanom *Duga iz djetinjstva* (Pobjeda, Podgorica, 2008), on se motivski nadovezuje na fenomenologiju u raznovrsnim varijetetima izloženu i obrađenu u poeziji za decu. Autor je u zrelim stvaralačkim godinama riješio je da se oglada u romanesknom žanru, simbolično naslovljenom *Duga iz djetinjstva*. „U pogledu tematike i motiva Đurišićev roman, veoma zanimljiv i privlačan za čitaoce, potvrđuje naše uvjerenje da je autor stvaralački zaokupljen svijetom djetinjstva, koji predstavlja neiscrpni izvor njegove umjetničke kreacije“, u pogovoru ovom romanu pod nazivom *Romansijersko umijeće Dušana Đurišića* naglasio je Žarko L. Đurović. „Djetinjstvo je ostavilo toliko dubok trag, da književnik Đurišić od njega ne može pobjeći i kada bi htio. Radnja romana zahvata vrijeme njegova djetinjstva i prostor „rajskih predjela“ Gradinja i Caribroda, Ćurioća i Danilovgrada, mjesta koja će opsesivno, presudno i trajno djelovati na autorovo posmatranje, promatranje života i događaja, literarno formiranje i stvaralaštvo“.⁷

U ovom autobiografskom ostvarenju autentični piščevi doživljaji čine okosnicu literarne kreacije, dok intimni ton njegovog narativnog stila kod čitaoca izaziva širok emotivni spektar. Roman se sastoji iz tri narativne cjeline pod nazivima *Stazama zatavljeni*, *Dok Nišava teče* i *Daleke zvijezde nad ravnicom*, kroz koje autor izražava antiratno raspoloženje, realističkim scenama prikazujući prizore iz društvenog i porodičnog života. Zahvaljujući literarnom umijeću iskusnog književnika i pitkosti njegovog pripovjednog stila, pisac je zbirku ličnih ispovijesti vješto uklopio u romanesknu cjelinu, narativnom „šetnjom“ kroz beskrajna prostranstva djetinjstva.

U izboru *Pet iz crnogorskog* (2009) koji je priredio Vojislav Vulanović, među ostvarenjima Borislava Jovanovića, Slobodana Vukanovića, Jova Kneževića i Dragiše L. Jovovića, Đurišić je zastupljen sa pričama *Kako se raste*, *Zelena mačka*, *Bajka o braći i njihovim željama*, *Koga sunce gleda* i *Porijeklo*. U poetskom izboru *Deset iz crnogorskog* koji je priredio Žarko L. Đurović (knjiga prva, 2009) predstavljen je pjesmama *Bonaca*, *More spava*, *Dobro jutro*, *Ljeto na Zeti*, *Boje u oktobru*, *Što ima jesen*, *Švedska je lijepa*, *Pismo*, *Srna* i *Grad ljubavi*. Stihovi pjesme *Dobro jutro* glase:

„Dobro jutro, roso sjajna, / duge sjenke na uranku! /
 Rijeka moja zavičajna / šumi pjesmu budisanku! /
 Dobro jutro, četo mravlja, / šumo nježnog zelenila! /
 U visini, puna slavlja, / huji pjesma vjetrokriila. /
 Dobro jutro, laste smjele, / sunce koje tjeraš tmicu! /

⁷ Žarko Đurović: *Romansijersko umijeće Dušana Đurišića*, pogovor romanu *Duga iz djetinjstva*, Pobjeda, Podgorica, 2008, str. 109.

U dolini našoj pčele / zuje pjesmu veselnicu. /
 Dobro jutro, djeco snena, / leptiri u šarenletu! /
 Klikće pjesma ozarena / o ljepoti u svijetu. /
 Dobro jutro svima, svemu / i što niče i što buja! /
 Dan se sliva u poemu / razdraganog svjetlobruja!“⁸

Dušan Đurišić je najstariji živi crnogorski autor koji je u okvirima svog obimnog stvaralaštva za decu objavio zbirke priča i bajki: *Zlatna Ana i patuljci* (1971, 2000) i zbirku priča sa fantastičnim motivima *Zelena mačka* (2004), a u ovom žanru se ostvario i najveći broj domaćih autora za decu. Knjiga *Zlatna Ana i patuljci* sastoji se od kratkih priča, crtica, zapisa, anegdota, basni, bajki i nekoliko dramskih igrokaza. Bez obzira na žanrovsku raznovrsnost, Đurišićevi tekstovi predstavljaju jedinstvenu misaonu cjelinu i dragocjen prilog razvoju kratke priče za decu sa motivima fantastike u savremenoj crnogorskoj književnosti. Osim narativnog ciklusa nazvanog po istoi- menoj priči, zbirka proza *Zelena mačka* sastoji se iz poglavlja: *Priča o Svijet- loj*, *Vrijeme za igru*, *Srodne duše* i *Mamini leptiri*. Lišene klasično oblikovanih junaka, usmjerene na unutrašnja proživljavanja i sećanja, ova ostvarenja po- dsećaju na svojevrsnu dečiju meditativnu prozu.

Đurišićevu knjigu *Svečujuća školjka i druge bajke i basne* izdao je Za- vod za udžbenike i nastavna sredstva iz Podgorice, 2011. godine. O motivima koji dominiraju u ovom ostvarenju dovoljno govore narativni ciklusi sastav- ljeni od deset bajki *Bilo je to davno* (*Bajka o postanku morskog galeba*, *Zlatna Ana i patuljci*, *Tužna i vesela priča*, *Lijepo je sanjati*, *Nebojšina priča*, *Dejan i Mrak koji se prikrada*, *Vrijeme za igru*, *Vjetar sa četiri imena* i *Bajka o braći i njihovim željama*) i dvanaest basni pod nazivom *Kad je sve govorilo* (*Pori- jeklo*, *Srodne duše*, *Dogovor*, *Uvažavanje*, *Jež i zec*, *Sigurna leđa*, *Ježevska pravda*, *Svađa*, *Tvorova samohvala*, *Zapažen crv*, *Koga sunce gleda* i *Gladni guščići*). Autor ovim bajkama i basnama upotpunjuje i nadograđuje crnogor- sku književnost za decu jer one odišu autentičnošću naracije i originalnom motivikom. Stvaraočev način izražavanja je neposredan, razumljiv dečijem uzrastu, živopisan i slikovit.

Đurišić je priređivač prve antologije kratkih priča crnogorskih pisaca za decu pod nazivom *Uvijek ljepota* (Trag, Podgorica, 1993). U ovoj knjizi za- stupljena su veoma raznovrsna imena, od onih koji su rodonačelnici crnogorske književnosti za decu i omladinu (Mihailo Gazivoda, Janko Đonović, Dušan Ko- stić, Čedo Vuković, Mihailo Ražnatović, Stevan Bulajić, Milorad Radunović),

⁸ Dušan Đurišić: *Dobro jutro*, iz poetskog izbora *Deset iz crnogorskog* (priredio Žarko L. Đurović), knjiga prva, Udruženje crnogorskih pisaca za djecu i mlade, Podgorica, 2009, str. 24.

preko stvaralaštva Boža Bulatovića, Velizara Boškovića, Spasoja Labudovića, Mila Boškovića, Blagoja Nišavića, Slobodana Stanišića, Radoslava Pajkovića, Dragomira Ćulafića, Vuka Minića, Slobodana Deletića i ostalih autora do imena Zore Medenice i Đordine Radivojević, kao jedinih žena u ovom izboru.

U predgovoru ovoj antologiji Novo Vuković je istakao da ni u jednoj sferi književnosti nije bilo toliko spora kao u domenu kratke priče, a spomenuti sporovi ticali su se i književnih i vanknjiževnih elemenata. „Jedinstven predmet, ekonomičnost izraza, redukcija, deskripcije, zadržavanje likova na nivou krokija, samo su neke od karakteristika proznih formi o kojima je riječ... U ovom izboru apsolutno dominira realistička pripovijetka. Daleko iza nje nalazi se priča o životinjama, dok se bajka, didaktička pripovijetka i neki kombinovani oblici javljaju u sasvim malom broju. Upadljivo nedostaju tekstovi eksperimentalnog tipa sa elementima psihološkog, oniričkog i nadrealnog“.⁹

Vuković smatra da još jedna činjenica govori o sporom inovisanju dječije priče na crnogorskom književnom prostoru – većina odabranih proza ima tzv. „ja“ formu i jasan evokativni ton. Narator u prvom licu ispovijeda vlastito djetinjstvo, iz jedne udaljene vremenske tačke, ostavljajući značajan istorijski i društveni raspon između vremena radnje i vremena naracije. I pored toga što se tako profilisana proza oslanja na autentični pripovjedačev doživljaj, ipak je očigledno da ona pripada nekom davno prohujalom vremenu.

„Takva proza“, nastavlja Vuković, „ne pretenduje da smanji starosni jaz između pisca i njegovog čitaoca, kao što je to slučaj sa modernom pričom, koja tako često naratora i tzv. „tačku gledišta“ postavlja u dječji ugao gledanja. Pomenuti nedostaci, međutim, nijesu nedostaci ovog izbora, nego nedostaci crnogorske dječije priče, posmatrane u jednom ograničenom vremenskom segmentu. Možda će ona za deceniju već izgledati drugačije. Ta pretpostavka ne znači da ova antologija ne nudi i veliki broj umjetnički zrelih tekstova, koji će mladom čitaocu omogućiti potpuni estetski doživljaj“.¹⁰

Antologija *Uvijek ljepota*, koja je prevedena na engleski (1995) i ruski jezik (1998), a nakon ovog perioda i na makedonski. Ovi prevodi su utoliko dragocjeniji jer su dati kao dvojezična izdanja, pa деца na lijevoj stranici teksta mogu čitati original priče na našem jeziku, a na desnoj – na stranom, čime se omogućava uspješa jezička i smisaona interakcija između umjetničkih tekstova. Izdanje na ruskom jeziku je preveo Vuk Minić, profesor na Filozofskom fakultetu u Nikšiću, koji je i sam bio pisac za decu, a izbor priča iz originalnog djela je suzio sa 45 na 28, izostavljajući pojedine uspjele priče čiji se kolokvijalni izrazi nijesu mogli prevesti u duhu crnogorskog jezika.

⁹ Novo Vuković: *Predgovor*, predgovor antologiji Dušana Đurišića: *Uvijek ljepota*, Trag, Podgorica, 1993, str. 6–7.

¹⁰ Isto, str. 6.

Očigledno da je autorova namjera bila da se navedeno izdanje, kao neka vrsta priručnika iz crnogorskog jezika i književnosti, nađe u bibliotekama devetogodišnjih osnovnih škola i gradskih biblioteka u Crnoj Gori. Svi pisci iz ovog pripovjedačkog kruga su moderni književni stvaraoci, što znači da su vidno iskoračili iz dotadašnjeg tradicionalističkog strukturnog i motivskog modela. Ova knjiga se može koristiti i kao dopuna proznih tekstova u čitankama, sa različitim postupcima pisanja i živopisnom upotrebom jezika.

Đurišić je ujedno priređivač antologije priča za decu crnogorskih pisaca *Prostrani vidici* (Udruženje crnogorskih pisaca za djecu i mlade, Podgorica, 2012). U ovoj antologiji zastupljene su priče 54 crnogorska pisca XX vijeka, rođena u rasponu preko 60 godina, a osnovni parametar izbora bio je estetski kriterijum. „Ta literatura“, istakao je Đurišić, „svojim najboljim ostvarenjima u poeziji i prozi, staje u red literarnih domašaja u nekadašnjim jugoslovenskim republikama i u drugim balkanskim i evropskim sredinama. Stoga je prioritetan zadatak naših poslenika u oblasti literature i kulture da crnogorsko književno stvaralaštvo za decu i mlade, u reprezentativnom obliku – putem prijevoda i prepjeva – bude dostupnije drugim sredinama. Prevodioci s crnogorskog jezika na razne jezike svijeta (ta blistava duga koja premošćuje i zbližava literature i kulture) imaju velike mogućnosti za svoju plemenitu djelatnost“.¹¹

Moderna crnogorska prozna, poetska i dramska ostvarenja za decu, koja su sve bogatija inovantnim formama i sadržajima, iziskuju mnogo veću pažnju antologičara, istoričara literature i književnih kritičara koji bi dali svoj doprinos u njihovom sistematizovanju, proučavanju, analiziranju i prezentovanju. Sve do pojave *Prostranih vidika* i drugih antologija crnogorskih priređivača, veliki broj autora koji su stvarali na crnogorskom prostoru, kao i onih crnogorskog porijekla koji su živjeli u dijaspori, iz brojnih razloga smanjene recepcije njihovih djela i danas bi ostao nepoznat i nedostupan.

Zahvaljujući drugom kriterijumu izbora, sastavljač nije podijelio književnike na velike i male, već je nastojao da zastupi što veći broj stvaralaca za decu, čije djelo posедуje obilježja crnogorskoga identiteta i jezika. Tako se, primjera radi, čitalac srijeće sa ostvarenjima književnika poput Mileve Vujović-Novak, Zore Medenice, Desanke Kovačević, Đordine Radivojević, Mirjane Markišić, Mare Vučelić, Snežane Vukićević-Čvoro, Slavice Rajković-Radonjić i Tijane Luković, čime se otkriva nov pogled na stvaralaštvo žena u okvirima crnogorske književnosti za decu i omladinu.

¹¹ Dušan Đurišić: *Crnogorska književnost za djecu i mlade*, predgovor antologiji priča za decu crnogorskih pisaca *Prostrani vidici*, Udruženje crnogorskih pisaca za djecu i mlade, Podgorica, 2012, str. 8–9.

„Prva vrijednost ove antologije je hvale vrijedna sveobuhvatnost“, napisao je u pogovoru ovog ostvarenja Jovo Knežević. „Ne samo da je autor uočio i odabrao priče renomiranih pisaca, objavljivane u knjigama pa zato lako dostupne, nego je tragao i za onim skrivenim draguljima koji, iz raznih razloga, uglavnom neopravdano, nijesu uspjeli da izađu na svjetlost pozornice, već su bili osuđeni na tavanje u kutku nekog zaboravljenog ili možda već ugašenog listka ili podlistka“. ¹² Činilac razvijene svijesti o vlastitoj nacionalnoj pripadnosti najvažniji je kriterijum za razgraničavanje crnogorske književnosti za decu od njoj veoma bliskih južnoslovenskih literatura.

Među poetskim antologijama koje je priredio Dušan Đurišić kvalitetom se mogu izdvojiti *San u pidžami* – antologija uspavanki (Dnevnik, Novi Sad, 1986), *Ono dvoje* – antologija crnogorske ljubavne poezije za decu (Osmijeh, Podgorica, 2002) i *Zajednička kuća, iz književnosti za djecu pisaca drugih naroda i narodnosti u Crnoj Gori* (Udruženje crnogorskih pisaca za djecu i mlade, Podgorica, 2011).

Od ostalih antologija ovog autora, među kojima je velik broj prevedenih i prepjevanih izbora iz stranih literatura, vrijedi istaći: *Kolo prijatelja* (iz svjetske poezije za decu, Univerzitetska riječ, Nikšić, 1990); *U istoj kući* (antologija poljske poezije, Univerzitetska riječ, Nikšić, 1990); *Beauty if all Times* (*Uvijek ljepota*; na engleski jezik preveo Dragan M. Vugdelić; Udruženje književnih prevodilaca Crne Gore, Podgorica, 1995); *Henпexодящaя кpacомa* (*Uvijek ljepota*; na ruski jezik prevela Marijana Kiršova; Društvo „Prijatelji djece“, Podgorica, 1998); *Vjetar u stepi* (antologija ukrajinske poezije za decu, priredio i sa ukrajinskog prepjevao D. Đ., Društvo crnogorsko-ukrajinskog prijateljstva, Budva, 2007); *Sunce na jugu – antologija jermenske poezija za djecu* (Nova knjiga, Beograd / Književna zajednica „Trag“, Podgorica, 1988); *Od cvijeta do cvijeta* (albanski pjesnici za decu iz Makedonije i Kosova; Književna zajednica „Trag“, Titograd, 1989; *Šta pjeva vjetar* (*Was singt der Wind*), izbor iz njemačke poezije za decu (dvojezično izdanje), Književna zajednica „Novi glas“, Podgorica, 1990. godine.

Osim toga, Đurišić je priredio i *Sve lađe treba da plove* (*pjesme za djecu o moru*), koje je izdao Dječji savez iz Podgorice 2002, kao i dvije knjige *Sve je tvoje – sto pjesama iz lista „Osmijeh“* i *Sunce za sve – sto priča iz lista „Osmijeh“* (obje knjige su publikovane u izdanju „Osmijeha“ iz Podgorice, 2002. godine). U ovim izborima, uz strane autore, priložen je i velik broj pjesama i priča crnogorskih književnika (Stefan Zanočić, Čedo Vuković, Mihailo Gazivoda, Stevan Bulajić i brojni drugi), kao i autorki koje su se dugo godina

¹² Jovo Knežević: *Antologija – predah pred nova putovanja*, pogovor antologiji crnogorskog stvaralaštva za decu i mlade Dušana Đurišića *Prostrani vidici*, Udruženje crnogorskih pisaca za djecu i mlade, Podgorica, 2012, str. 185.

bavile prosvjetnim radom (Mileva Vuković-Novak, Olga Dabović-Klikovac i ostale). Tri zbornika pod nazivom *Krećemo u svijet* (knjiga prva i druga – pjesme za decu predškolskog uzrasta) i knjiga treća – zbornik priča i dramskih tekstova za decu predškolskog uzrasta) koje je Đurišić priredio objavljene su u izdanju „Osmijeha“ iz Podgorice 2003. godine.

Izvori:

- Đurišić, Dušan: *Ljubičice u vazi*, iz zbirke poezije za decu istoimenog autora: *Zelena Zeta*, Pionirski kulturni centar, Titograd, 1970.
- Đurišić, Dušan: *Zlatna Anja i patuljci*, Borba, Beograd, 1971.
- Đurišić, Dušan: *Zelena mačka*, Dječji savez, Podgorica, 2004.
- Đurišić, Dušan: *Gdje živi more*, Dječji savez, Podgorica, 2007.
- Đurišić, Dušan: *Dobro jutro*, iz poetskog izbora *Deset iz crnogorskog* (priredio Žarko L. Đurović), knjiga prva, Udruženje crnogorskih pisaca za djecu i mlade, Podgorica, 2009.
- Đurišić, Dušan: *Duga iz djetinjstva*, Pobjeda, Podgorica, 2010.
- Đurišić, Dušan: *Svečujuća školjka i druge bajke i basne*, ZUNS, Podgorica, 2011.

Antologije i izbori:

- *Zavičajna duga* (Čedo Vuković, Dušan Đurišić, Dragan Radulović, Milenko Ratković, Ivan Ceković), priredio Dušan Đurišić, Savjet saveza pionira opštine Titograd, Titograd, 1986.
- *San u pidžami* (antologija uspavanki), priredio Dušan Đurišić, Dnevnik, Novi Sad, 1986.
- *Uvijek ljepota* (antologija kratkih priča crnogorskih pisaca za decu), priredio Dušan Đurišić, „Trag“, Podgorica, 1993.
- *Beauty if all Times (Uvijek ljepota)*, dvojezično izdanje, na engleski jezik preveo Dragan M. Vugdelić, priredio Dušan Đurišić, Udruženje književnih prevodilaca Crne Gore, Podgorica, 1995.
- *Ono dvoje* (antologija crnogorske ljubavne poezije za decu), priredio Dušan Đurišić, „Osmijeh“, Podgorica, 2002.
- *Zajednička kuća, iz književnosti za djecu pisaca drugih naroda i narodnosti u Crnoj Gori*, priredio Dušan Đurišić, Udruženje crnogorskih pisaca za djecu i mlade, Podgorica, 2011.
- *Prostrani vidici* (antologija priča za decu crnogorskih pisaca), priredio Dušan Đurišić, Udruženje crnogorskih pisaca za djecu i mlade, Podgorica, 2012.

Literatura:

- Đuričković, Milutin: *Poetika djetinjstva (Književna kritika o djelu Dušana Đurišića)*, Kulturno-informativni centar „Bijeli Pavle“, Danilovgrad, 2007.
- Đurišić, Dušan: *Dobro jutro*, iz poetskog izbora *Deset iz crnogorskog* (priređio Žarko L. Đurović), knjiga prva, Udruženje crnogorskih pisaca za djecu i mlade, Podgorica, 2009.
- Đurović, Žarko: *Romansijersko umijeće Dušana Đurišića*, pogovor romanu *Duga iz djetinjstva*, Pobjeda, Podgorica, 2008.
- Knežević, Jovo: *Pjesnik na svojoj stazi*, pogovor zbirci poezije Dušana Đurišića: *Gdje živi more*, Dječji savez, Podgorica, 2007.
- Obradović, Slavoljub: *Tri portreta (Dušan Kostić, Milenko Ratković, Dušan Đurišić)*, književna zajednica „Veljko Vidaković“, Niš, 2008.
- Radović, Veljko: *Iskustvo prvobitnosti i bezazlenosti*, pogovor zbirci poezije Dušana Đurišića: *Stari album i druge pjesme*, DUKS, Podgorica, 2003.
- Vuković, Novo: *Predgovor*, predgovor antologiji Dušana Đurišića: *Uvijek ljepota*, Trag, Podgorica, 1993.

Sofija KALEZIĆ

DUŠAN ĐURIŠIĆ'S WORKS FOR CHILDREN AND YOUTH

In this paper, the author introduces the readers to the work of one of the most important authors of children's literature. Dušan Đurišić (Gradinje, Dmitrovgrad, 1932) graduated from secondary school in Danilovgrad and Titograd, completing university studies in Yugoslav literature in Skopje. He worked as a professor in Derventa and Titograd, edited the Titograd Tribune journal, worked as the director of the National Library Radosav Ljumović, director of the publishing company „Trag“. He was also the head of the Department for Culture at the Secretariat for Education, Culture and Science of Montenegro, and the editor-in-chief of the literary journal for children *Osmijeh*, showing, from his very first collection of poems titled *The Grand Captain*, the poetic development from traditional and romanticist scenes to modern tones and humorous notes. The overall literary work of this creator radiates warmth to mankind and sincere love for children, whom he addresses with a wide spectrum of topics and motifs – about themselves, about the world, life, nature, homeland, the good, the beautiful and the educational.

Key words: *literature, children, youth, creativity, themes, motifs, messages*